

Arkiv Nyt

Nyt fra Vinderup Egnshistoriske Arkiv

Nr. 28

Efterår

2008

Nye æresmedlemmer **Side 4**

Sandflugten i 1700 og 1800-tallet **Side 5**

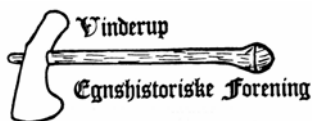
Fortællingen om en lang og sej kamp for 200 år siden

Billedet viser den gamle tiggerske "Memme" liggende syg i sit hus i Estvad eller på Kisum Fattiggård. Hun er blot ét af de mange mennesker, som **Chr Bruun** omtaler **Side 15**

En 200 år gammel beretning fra en rejse på egnen **Side 22**

Vinderup gennem tiderne **Side 24**

Vinjes Torv 1, 7830 Vinderup. Tlf: 97 44 29 98

Hjemmeside: www.arkivet-vinderup.dk

Email: mail@arkivet-vinderup.dk

Åben: **Mandag 19-21 Onsdag 14-16 Fredag 10-16**

Bestyrelsen

Formand

Kurt Guldbæk, Hasselholtvej 4, 7830 Vinderup
Tlf. 51 28 85 54
og 97 44 36 01

Næstformand

Ninna Weis, Birkevej 1, 7830 Vinderup
Tlf. 97 44 15 14

Kasserer

Gustav Lind, Nørregade 37, 7830 Vinderup
Tlf. 97 44 10 75

Sekretær

Boye Bruhn, Skrænten 29, Sevel, 7830 Vinderup
Tlf. 97 44 61 04

Johannes O. Hansen, Åglimt 33, Mogenstrup, 7800 Skive
Tlf. 97 54 41 16

Børge Poulsen, Hjerlhedevej 13, Sevel, 7830 Vinderup
Tlf. 97 54 18 00

Harry Klith, Østparken 1, Ejsing, 7830 Vinderup
Tlf. 97 44 62 48

Faste udvalg

Arkivudvalg

Fmd. Kurt Guldbæk, Hasselholtvej 4, Vinderup
Tlf. 51 28 85 54

Boye Bruhn, Skrænten 29, Sevel, 7830 Vinderup
Tlf. 97 44 61 04

Johannes O. Hansen, Åglimt 33, Mogenstrup, 7800 Skive
Tlf. 97 54 41 16

Ninna Weis, Birkevej 1, 7830 Vinderup
Tlf. 97 44 15 14

Gustav Lind, Nørregade 37, 7830 Vinderup
Tlf. 97 44 10 75

Børge Poulsen, Hjerlhedevej 13, Sevel, 7830 Vinderup
Tlf. 97 54 18 00

Harry Klith, Østparken 1, Ejsing, 7830 Vinderup
Tlf. 97 44 62 48

Mødeudvalg

Fmd. Gustav Lind, Nørregade 37, 7830 Vinderup
Tlf. 97 44 10 75

Børge Poulsen, Hjerlhedevej 13, Sevel, 7830 Vinderup
Tlf. 97 54 18 00

Harry Klith, Østparken 1, Ejsing, 7830 Vinderup
Tlf. 97 44 62 48

Boye Bruhn, Skrænten 29, Sevel, 7830 Vinderup
Tlf. 97 44 61 04

Johannes O. Hansen, Åglimt 33, Mogenstrup, 7800 Skive
Tlf. 97 56 41 16

Daglig leder

Bodil Møller, Pilevang 1, Sevel
Tlf. 97 44 84 41

Arkiv Nyt

Udgives af Vinderup Egnshistoriske Forening, Vinjes Torv 1, Tlf. 97 44 29 98

Redaktør: Kurt Guldbæk, Hasselholtvej 4 Tlf. 51 28 85 54

Alle bidrag til bladet sendes til ovennævnte. ell. 97 44 36 01

Oplag: 250 stk.

Til medlemmerne

Generalforsamlingen 2008

Der blev afholdt generalforsamling i foreningen d. 26. marts. Der skete ingen udskiftninger i bestyrelsen, hvilket vi efter behag kan tage som udtryk for, at medlemmer ikke har lyst til selv at deltage i arbejdet eller er tilfredse med bestyrelsens indsats. Vi håber på det sidste.

Formandens og arkivlederens beretning kan ses på hjemmesiden www.arkivet-vinderup.dk. Se under "Foreningen".

Ved konstitueringen 2. april blev der ikke foretaget andre ændringer, end at arkivudvalget blev udvidet til hele bestyrelsen.

Ny udstilling

Den nye udstilling, som vil komme til at omhandle alle afskygninger af møller, er planlagt til åbning lørdag d. 1. november. Da det jo er gammel skiftedag, håber vi på rigtig stor deltagelse ved åbningen. Der vil komme en annonce i Vinderup Avis med nærmere om tidspunkt m.m.

Udvidelse af arkivrummet

Vi har i de senere år modtaget rigtig mange indleveringer, mere end 100 årligt, og desuden fik vi sidste år materialet fra Mogenstrup Arkiv, som var ret så omfattende. Det har betydet, at det er begyndt at knibe med pladsen på hylderne i kælderen, hvorfor vi er nødt til i den kommende tid at inddrage det gamle møderum i kælderen til arkivrum. Vi skal have ryddet alvorligt op og opsat nye hylder; det vil vi starte på efter ferien.

Mogenstrup Arkiv

Med hensyn til materialerne fra Mogenstrup er vi godt på vej med registreringen. Johannes har indskannet deres billeder, og de er de første billeder, som vi nu ved søgningen i Arkibas også kan se på skærmen.

"Skriverkarle" søges

For mange år siden fik vi lavet en indholdsfortegnelse over det realregister for tinglysninger, som vi har på rullefilm. Det gør det muligt forholdsvis hurtigt at finde frem til tinglysninger for ejendomme, når blot man kender matrikelnummeret.

For at gøre det lettere i fremtiden efterlyser vi en eller flere, som vil påtage sig at hjælpe med at få det hele lagt ind i en database, så søgningen kan foregå på en PC i stedet for, at man skal blade de mange sider igennem.

Er du interesseret i at hjælpe med dette, skal du henvende dig til undertegnede på tlf. 97443601 eller 51288554. Du kan også skrive en e-mail til kurt@arkivet-vinderup.dk.

Kurt Guldbæk

Æresmedlemmer

Tirsdag d. 10. juni 2008 kunne Anna Mikkelsen og vor tidligere formand Johannes Mikkelsen, Sevel, fejre deres diamanbryllup.

Bestyrelsen for Vinderup Egnehistoriske Forening benyttede denne lejlighed til at honorere deres mangeårige indsats ved at udnævne dem til æresmedlemmer.

I sin tale til parret begrundede formanden udnævnelserne og sagde blandt andet:

Hvor mange år, I har været medlem af Vinderup Egnehistoriske Forening, har jeg ikke kunnet finde ud af, men jeg vil tro, at det er næsten alle dens 32 år.

I 1990 blev du, Johannes, indvalgt i bestyrelsen, og som sagt før blev du formand i 1994 efter at have været næstformand i tre år. Du holdt ud som formand helt til 1999, hvor du trak dig for at lade yngre kræfter tage over.

Da du blev formand, var du ikke nogen årsunge, men jeg husker dig som utrolig åben for nye ideer. Der var ikke noget med, at dette eller hint kunne vi ikke gøre, for det havde vi aldrig gjort før! Du bragte foreningen over i den moderne EDB-tid med dens velsignelser og ulemper, du anskaffede selv EDB og gik på kurser for at lære at bruge det.

Da du i 1999 gik ud af bestyrelsen, bad du, om du ikke nok måtte beholde en nøgle til Arkivet. Det har både du og i særdeleshed vi haft stor glæde af; du har siden altid været klar til med langt eller kort varsel at afløse eller på anden måde yde os hjælp.

Anna havde en broder i København, P. K. Hofmansen. Han var levende interesseret i historie og i særdeleshed i Sevel Sogns historie. Da han døde, sørgede I for, at hans mange (en hel flyttebil fuld) efterladte papirer kom til Sevel i stedet for til forbrændingen, og senere deponerede I det store materiale på Arkivet, hvor vi stadig har stor glæde af det.

Alle disse fortjenester skal ikke gå upåagtet hen, derfor har bestyrelsen for Vinderup Egnehistoriske Forening besluttet, at I begge fra i dag er udnævnt til

ÆRESMEDLEMMER

Hjertelig tillykke!

Sandflugten i 17- og 1800-tallet

Sandflugt er et gammelt fænomen her i landet. Arkæologisk kan man påvise sandflugt i Vestjylland allerede for 7.000 år siden. Igen i stenalderen for omkring 4.200 år siden var der en meget aktiv sandflugt i landet, siden fulgt af perioder, hvor vegetationen holdt sandflugten i ave. Den sidste af disse rolige perioder var i 1.200-tallet, derefter skulle sandflugten få sin største udbredelse.

Allerede i 1539 forbød Christian 3. bønderne at ødelægge klitvegetationen; forbudet blev gentaget i Danske Lov af 1683 uden at det ser ud til, at det er blevet fulgt i større udstrækning.

Grunden til den øgede sandflugt er der nogen uvished om, men meget tyder på en sammenhæng med 'den lille istid' i 16- og 1700-årene. Der skete en udtørring af jorden, og vandstanden i havet faldt omkring 10 cm, hvilket jo gav en bredere strandbred med mere sand til følge. Desuden bevirkede krigene, at mange gårde og deres jorder blev forladt.

Den første effektive indsats mod sandflugten blev udført af Johan Ulrich Røhl i 1730-erne i Tisvilde i det nordvestlige Sjælland. Han mente dog ikke, at hans metoder ville kunne bruges i Vestjylland.

Problemet blev efterhånden så stort, at staten i slutningen af 1700-tallet for alvor gjorde noget ved det (der kom jo ellers til at mangle skatteindtægter). Man beordrede klitterne beplantet og gjorde de berørte gårde ansvarlige for plantningen. Desuden skulle amtmanden varetage opsynet med det udførte arbejde, ligesom der indledtes forsøg med metoder til dæmpning af sandflugten. Resultatet af disse forsøg blev offentliggjort i en afhandling af botanikeren Erik Viborg (1788: *Efterretning om Sandvexterne og deres Anvendelse til at dæmpe Sandflugten på Vesterkanten af Jylland*). Denne afhandling blev det videnskabelige grundlag for bekæmpelsen af sandflugten i den efterfølgende tid.

Christian 7. udsendte i 1792 sin *Forordning angående Sandflugtens Dæmpning i Danmark*, der gjorde amtmanden og de nyoprettede sandflugtskommissioner ansvarlige for arbejdet. Klitterne skulle fredes og beplantes med hjælme, og arbejdskraften skulle leveres af befolkningen, som blev tvangsudskrevet - både i det lokale sogn, hvor arbejdet pågik, men også i nabosogne ("hjælpesogne"), som ikke havde klitter på egne jorder.

Loven blev med mellemrum revideret. I 1852 slap hjælpesognene fri for arbejdet, og efterhånden overtog staten en større del af udgifterne for endelig i 1935 at klare alle de økonomiske byrder i forbindelse med de fredede arealer.

Som følge af loven fra 1792 blev der også i Ringkøbing Amt udnævnt en sandflugtskommission, den bestod for Ginding Herred af herredsfoged Tranbjerg og prokurator Grøn fra Holstebro samt et lokalt islæt i form af forpagter Kierulf på Rydhave.

Det første, vi hører om sandflugten her på egnen, er allerede i 1648. Da indsendte sognepræsten Erik Nicholai Bruun i Estvad sogn et bønsskrift til kongen,

hvori han omtaler egnens og sin egen store fattigdom. Bl.a. fortæller han, at han må have sine køer gående på sine sognebørns marker, da hans egne marker delvis er tilføgne af sand. Der forlyder dog ikke noget om, at der på dette tidspunkt gøres noget for at stoppe sandflugten.

Efter 1792 blev der fra myndighedernes side for alvor taget fat på bekæmpelsen af flyvesandet. Det var dog ikke uden vanskeligheder, for bønderne var uvillige og havde ikke megen tiltro til, at det gavnede noget. Desuden herskede der det synspunkt, at sandflugten var en af Gud sendt prøvelse, som man ikke skulle kæmpe imod, men blot bøje hovedet for og med tålmodighed finde sig i. Noget af modstanden skyldtes måske også, at man frygtede at miste noget af den frihed, som man havde fået få år tidligere ved stavnsbåndets opløsning.

Det ser ud til, at myndighederne efter nogle år mere eller mindre affinder sig med bøndernes modstand og lader dem i fred; fra 1797 til 1800 er der ingen indberetninger om sandflugt i Ginding Herred på trods af de mange sander, der fandtes i herredet.

I 1801 kommer der atter gang i bekæmpelsen, landvæsenskommissær og kammeråd Petersen, Skjernbrogård, der siden 1792 havde været sandflugtskommissær for flere herreder ved vestkysten, blev nu også udnævnt til sandflugtskommissær for Skodborg, Vandborg og Hjerme-Ginding herreder. Han bestrider dette embede med stor flid de næste mange år indtil han kan aflevere de sidste sander i Ginding herred til lodsejernes brug i 1819.

Den bedste måde at bekæmpe sandflugten på var at frede området, så kreaturer og får ikke havde adgang til græsning. Ligeledes skulle mennesker helst heller ikke færdes i sanden, så også veje og stier blev om muligt forbudt. De fredede områder blev afmærket med fredemærker, såkaldte ”doeler”.

For at forhindre vinden i at tage mere sand fra hullet i vegetationen, skar man kanterne af hullet ned og dækkede dem med lyngtørv (”sadder”). I hullet såede man marehalm og dækkede det hele med lyng. Selve sandklitterne blev også tilsået med marehalm, og ofte dækkedes store arealer også her med lyng, for at sand og frø ikke skulle blæse bort igen.

Alt dette blev udført som pligtarbejde af de lokale bønder, dog stod sandflugtskommissionen oftest for fremskaffelsen af marehalmfrøene (også kaldet ”vipper”, ”sandhavre”, ”strandhavre”, eller ”purhavre”).

Et eksempel på organiseringen af dette arbejde viser sandflugtskommissær Petersens beretning fra 1801:

„1801, den 4. Juni mødte Landkommissær Petersen som beskikket Sandflugtskommissær tillige med Herredsfoged Tranberg, ved Vinderup Sande for at efterse samme og øvrige Sander i Ginding Herred. Vi fandt, at Brinkerne her skal nedskæres og belægges med Sadder, og derimellem nedlægges Halmvipper, som Petersen tilvejebringer. Til at forrette Arbejdet dette Efterår formenes, at hvert Kongeægtlægd i Sahl Sogn leverer 4 Læsser Sadder, som de lader grave, tilbringe og nedlægge, og desuden 1 Menneske fra hver Kongeægtvogn

til at nedskære Brinkerne og nedlægge Vipperne samt 1 fra hvert Hus (Husmand) til at hjælpe dermed.

Aahle Sande. Her udfordres samme Arbejder som i Ejsing Sande med Brinkers Nedskæring og Vippers Nedlægning ved et Menneske fra hver Kongeægtvogn foruden Husmændene, - og beklæde med Sadder, hvortil hver Kongeægtvogn kører 10 Læsser 1 Dag.

Høstrup Sande. Også her nedskæres Brinkerne og beplantes med Halmvipper og beklædes med Lyng, hvortil hver kørende Mand af Haderup Sogn leverer et Læs Lyng, og 1 Menneske af hver Vogn foruden Husmændene til at nedgrave Brinkerne og strø Vipperne og lægge Lyngen.

Staulund Sande havde Beboeren, Sognefoged Simon Staulund, selv ladet belægge med Halmvipper og beklæde med Lyng. Den var i god Grøde. Han lovede fremdeles at fortsætte samme.

Ved Vinderup Sande blev Beboeren af Vinderupgård beskikket til Opsynsmand, da ingen Klitfoged behøves. - Ved Aahle Sanden sattes Niels Jensen og Ejerens Søn, Jens Christensen, som Klitfogder, og til Opsynsmand Niels Andersen. Ved Ejsing Sande: Jens Østergård og Esper Christensen som Klitfogder og Simon Christensen som Opsynsmand, - og ved Høstrup Sande blev Jakob Andersen og Chr. Pedersen Klitfogder og Jens Høvedsgård Opsynsmand. - Ved Aftenstide sluttedes Forretningen.

Staulund i Haderup Sogn den 6. Juni 1801.
Petersen. - Tranberg."

Kommissær Petersens rettesnor for disse arbejdsydelser var:

- 1 læs lyng skal være 4 Al. lang, 3 Al. høj og 3 Al. bred.
- 1 læs tang eller afslagen klithalm 4 Al. lang, 2½ Al. høj og 2½ Al. bred.
- Der tilkøres 1 dag med hver vogn fra 5-10 læs sadder (lyngtørv). Læsset bestaaende af 60 stykker, alt ligesom vejen er lang eller kort til det sted, hvor sadderne kan tages.

1 alen er = 2 fod = 24 tommer = 0,6277 m.

Sander i Ejsing sogn

Ejsing bys sande

Første gang, vi hører om sandflugt i Ejsing sogn, er i 1793. Der fortælles om en ny sande norden for byen, over 1300 alen lang og omkring halvt så bred. Kommissionen ville gerne frede arealet for at så det til med marehalm, men bønderne mente ikke, at de kunne undvære arealet, hvis de skulle svare deres skatter. Der skete således intet dette år.

Der er ingen indberetning for 1794, men i 1795 fortælles, at sanden er nogenlunde fredet (d.v.s. at der ikke havde græsset kreaturer eller andre dyr), men den såede marehalm var ikke i god vækst. Der skal sås yderligere 3 tdr., og opsynsmanden indskærpes at holde bedre fredning.

I 1796 var en af rentekammerets embedsmænd på rejse på egnen, og han besøger også Ejsing (rentekammeret var datidens finansministerium). Han bemærker i sin indberetning, at bønderne ikke overholder fredningen: der er friske spor af

kreaturer i sanden, der er ligeledes adskillige veje gennem det tilsåede areal og så er der gravet sand. Ved det efterfølgende forhør ved ingen af bønderne noget om, hvis kreaturer der har været i sanden, og ingen har gravet sand de sidste 10 år, så det endte med, at sandflugtskommissionen idømte bøder til opsynsmændene. Der skulle sås 2 tdr. vipper for at udbedre skaden.

Herefter er der stilhed i hele Ginding Herred om sandflugten indtil efteråret 1801, hvor sandflugtskommissær Petersen inspicerer sanden. Han bestemmer, at der næste forår skal skæres brinker og nedlægges halmvipper (marehalm). Desuden udnævner han to klitfogeder boende i Estvad by og en opsynsmand fra Flyndersø Mølle. Petersen fandt det åbenbart nødvendigt at hente opsynsmændene fra nabobyerne, så der ikke kom ondt mellem naboer ved anmeldelse af kreaturer og lignende i sanden.

Marehalmen i vejkanthen øst for Ejsing by. Hvor de har fået fred, ser man stadig her 200 år efter disse gamle minder fra sandflugtens tid.

Vi følger herefter udviklingen ved hjælp af uddrag af Petersens årsberetninger:

1802: Udplantningen fra i fjor har taget nogenlunde ved grøde, og er efter omstændighederne, da den ligger så godt som midt inde i byen, velfredet. Her beklædes brinkerne med sadler og vipper strøs mellem ved sognets beboere efter

den vedtagne bestemmelse.

1803: Ejsing bys sande er 5 tdr. land og velfredet. Den skete udplantning havde nogenlunde taget ved grøde. Der udstrøs 4 à 5 tdr. vipper, som beklædes med lyng, hvoraf hvert kongeægtlægd leverer 1 læs, som skal være 3 lag over skravlerne, og desuden 1 menneske fra hver kongevogn 1 dag til at strø vipperne og dække dem med lyngen.

1804: Sanden mellem Ejsing Kirke og præstegården, 50 Tdr. land stor, fandtes velfredet.

1805: Sanden behøver ingen hjælp.

1806: Sanden ved Ejsing Kirke er næsten dæmpet ved behandling med klitagsvipper og lyngbeklædning. Den var kun mådeligt fredet, hvorfor klitfogden Jens Østergård mulkteredes 1 Rdl., da han ikke havde indtaget de kreaturer, som havde forårsaget ufreden.

1807: Ejsing kirkesande repareredes med 80 læs fladtørv, som 80 sognefolk med 40 vogne besørgede. Sanden omfatter 50 tdr. land. Den ventes afleveret som dæmpet til næste år, da den er godt sammengroet.

Afleveringen sker dog først i 1811, Petersen forhastede sig ikke.

Bjerrehus sande.

I 1809 fik en lille sande, 3 Tdr. Land, ved Bierrehuse i Ejsing sine sandbrinker skåret ned, heri såedes 1½ Tdr. vipper.

Da Petersen og den nye herredsfoged i Holstebro v. Jessen i efteråret 1811 synede denne sander, fandt de den så misligholdt, at de stævnedes nogle af bønderne omkring sanden. Dommen kom til at lyde således:

"Den 8. November blev en Politiret sat i Overværelse af Vitterlighedsvidner. Anledningen var en Klage fra Kammerråd, Sandflugtskommisær Petersen og Klitfoged Chr. Kiergaard og Gaardejer Niels Skrædder og Chr. Steen betræffende, at de ikke freder een i Ejsing Sogn beliggende Sande, Bjerrehus Sande, hvis Aarsag Kommissær Petersen begærer dem indkaldt og i Mulkt dikterede for deres Forseelse, samt tilholdt for Eftertiden at frede denne Sande tilbørlig. Indstævnte mødte og anførte, at det vel kunde være muligt, at der havde gået Kreaturer i Sanden, men at de havde gjort deres Bedste og også for Fremtiden vilde gøre det.

I Overensstemmelse med Forordning af 19. September 1792 kendte Politiretten: Klitfoged Chr. Kiergaard, Ejsing, bør for sin Forsømmelse ej tilbørligen at have havt Opsigt med denne Sandes Fredning erlægge 2 Rdl. til Klitkassen. Så bør og Gårdejer Niels Skrædder og Chr. Steen for ej at have holdt deres Kreaturer fra Sanden, hver for sig til samme Kasse betale 1 Rdl.

Endelig blev de een for alle og alle for een ilagt denne Sags Omkostninger med 24 Skilling. - At efterkomme inden trende Solemærker unden Lovens Adfærd.

Datum ut supra.
v. Jessen."

Det retter op på forholdene, og i 1819 bliver sanden afleveret.

Handbjerg sogn

I 1809 fik Handbjerg sin første sande, nemlig i **Tindskov** på grænsen til Ryde sogn. Det var en lille sande, som også nævnes i 1811.

Ryde sogn

I Ryde sogn nævnes blot en lille sande i 1793.

Sander i Sahl sogn

Sahl sogn havde 5 sander, 2 ved Vinderupgård, 1 i Åhl By, 1 i Jattrup og 1 i Agerbæk.

Vinderupgård sande blev anmeldt allerede i 1792. Det er sandsynligvis det, der siden kaldes "Vinderup Dumper", der, hvor senere banen og stationen kom til at ligge. Samme år tales der også om en lille sande nord for Vinderupgård, men den har man tilsyneladende hurtigt fået styr på, den omtales ikke særskilt siden.

Vinderupgård sande blev fredet og tilsået med 3 – 4 tdr. strandhavre, der tilsyneladende var af dårlig kvalitet, for i 1795 blev der atter sået 5 tdr. strandhavre. Samtidig indskærpede kommissionen, at fredningen af sanden skulle overholdes.

I 1796 var sanden igen beskadiget af kreaturer. Forpagter Høgh og opsynsmanden Mads Sørensen forsøgte at klare frisag ved at påstå, at det var en flok svin fra Salling på vej til Holstebro, der havde forvoldt skaden. Det slap de ikke igennem med, da der også var spor af køer og får, og de blev idømt bøder på henholdsvis 4 Rdl. og 2 Mk.

Også her er der nu stille indtil 1801, hvor Petersen tager over som sandflugtskommissær, dog nøjes han her med at udnævne en opsynsmand til klitten,

I de følgende år bliver der fortsat sået vipper og udlagt lyngtørv, men det er blot normal vedligeholdelse for at holde den lille, men ret levende, sande i ro. F. eks. bliver Åhle bysande og Vinderup sande i 1807 beklædt med 200 læs tørv, dækkende i alt 1 td. land. 80 mennesker med 40 vogne var af hus i den anledning.

Derefter bedres situationen år for år, men Petersen har svært ved at aflevere til ejerne, han ville være helt sikker på, at klitten var slidstærk nok til at tåle kreaturerne. Endelig i 1819 slipper han Vinderupgårds sande.

Aahl By Sande:

Denne sande blev første gang tilsået i 1793, men som i Vinderupgård sande havde spireevnen på frøene været dårlig. Desuden var der ved eftersynet i 1795 tydelige kreaturspor i det fredede areal, hvilket opsynsmanden stod fuldstændig uforstående overfor.

Året efter er tilstanden endnu værre og som vanligt bedyrede opsynsmændene, at de havde gjort deres yderste for at forhindre skader, men bymændene ville ikke holde deres dyr under bevogtning. Det resulterede i en bøde på 5 Rdl., som de 12 bymænd skulle betale i fællesskab, medens de to opsynsmænd hver skulle betale 4 Mark.

Atter går tiden til 1801, hvor Petersen sætter gang i nedskæring af brinker og såning. Desuden udnævner han to klitfogeder samt en opsynsmand, alle fra Aahl By.

1802 havde Rentekammeret på grundlag af sandflugtskommissionens indberetning besluttet, at Aahl sande var farlig og skulle indhegnes.

Denne foranstaltning fik bymændene til at forsøge at smyge deres hegnspligt af sig ved i fællesskab at sende et brev til Rentekammeret:

"Ved den af det kgl. Rentekammers nådige Resolution er erfaret, at den her i Byen indberettede Sandflugt skulle være farlig, er Vi dermed sadt i Bekostning og Omstændighed, som Een gjerne ønskede at undvære. Allerhelst, da ieg som Eier af Gårdens Eiendom ikke kand mærke mindste under Fornærmelse ved denne angivne Sandflugt. - Snart, ija Enhver, bør have noget for sit, men at denne (ulæseligt Ord) Sandflugt ei mig eller nogen af mine Naboer til Fornærmelse i nogen Måde, det vil Vi alle Samtlige tilstå og bekræfte at være uden mindste Grund. Derfor ere Vi hermed Underdanigst Bedende, at det høye Collegium nådigst vil forskåne Os Opsættelse af Hegn for samtlige Vore Steders Eiendom, som Alle og Enhver desangående er vedkommende, da denne Sandflugt meere gavner end Skader Os Samtlige.

Aahle Bye i Sahl Sogn, Ringkjøbing Amt den 12. Martii 1802.

Anders Nielsen, Eier af Ejendommen på den Sande.

Kield Andersen, tilgrændsende på Væster Siide.

Laurs Henriksen Hoffman, tilgr. på Synder Siide.

Peder Thomsen. Karl Andersen. Chr. Pedersen. Jens Christensen.

Jens Christensen. Klemen Simonsen. Samtlige af Aale Bye."

Rentekamret sendte anmodningen til erklæring af amtmanden med den tilføjeelse, at samtlige lodsejere i Aahle By beder om fritagelse for at indhegne deres ejendom, fordi de ikke mener, at sandflugten er det mindste farlig.

Amtmanden videresendte derefter til kommissær Petersen, der 16/4 udtaler:

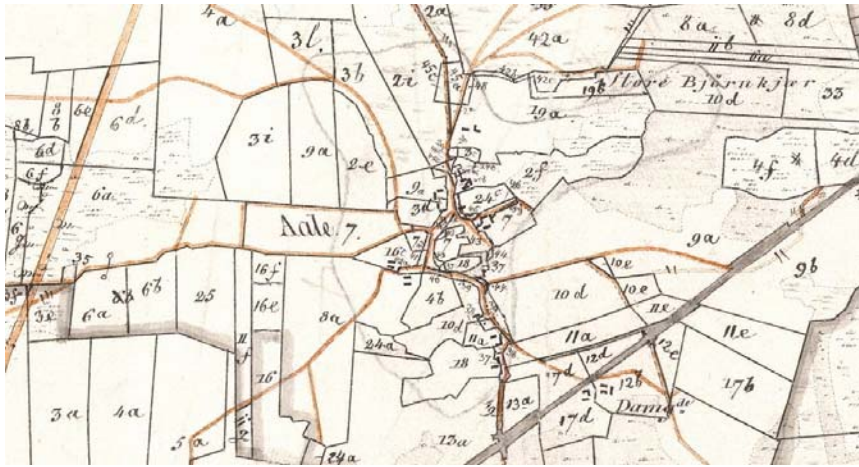
„Da forrige Kommission for Sandflugten i Ginding Herred har anset Aahl Sande til at komme i Betragtning til Dæmpning, blev der afvigte År, 4/6, af nuværende Kommissionen holdt et Møde, hvorved det fandt sig, at derudi forhen var sket Udplantning af Hjelmvipper, som formedelst Ufred ingen Fremvæxst havde fået. Det blev derfor bestemt at bemeldte Sande skulde fredes, Brinkerne nedskæres, og endvidere ske Udplantning med Vipper samt inddoeles, og de fornævnte Veje, som går derigennem og ikke kan forlægges, ved Mærker afsættes, hvilket og er efterkommet, ligesom Udplantning til næste Efterår skal fortsættes.

Imidlertid er denne Sande ikke betydelig, alene at den er levende! i den sydøstlige Ende, som støder ned til Byens Enge, hvorfor Kommissionen især har anset det fornødent, at deri sker Udplantning med Vipper, og at den fredes. Den største Ulejlighed, Bymændene deraf har, er, at Sanden er beliggende tæt norden Byen, og at de ikke kan drive derigennem med løse Kreaturer, når den skal fredes, men må lade Høvederne trække ad den ovenfor ommeldte afmærkede Vej. Men dette er ofte Tilfældet andre Steder, så som ved Vinderup, Ej-sing, Aggergård, Høestrup m. fl., hvis endnu nærmere tilgrændsende Beboere har endnu større Føje til at forlange deres Sandflugtsteder frigivne ved Hegn, hvorfor jeg er af den underdanige Formening, at Aahl Sande for det første ikke oplades til Brug.

Skiernbrogård den 16. April 1802.

Petersen."

Fem uger senere svarer så amtmanden, idet han henholder sig til Petersens

Sognekort over Aahl By fra omkring 1840, men med rettelser indtegnet helt til efter 1900, bl.a. ses banen. Sanden er ikke blevet så markant, at den er indtegnet.

udtalelse: "mener jeg det rettest, at det foranstaltede bør have sit Forblivende."

Derefter sendte Rentekammeret et afslag til bymændene og indskærpede, at de havde at rette sig efter sandflugtskommissionens anvisninger.

Ved synet i efteråret konstateredes, at klitfogeden, hvis mark grænsede op til klitten ikke blot havde ladet sine får gå i klitten inden for doele-mærkerne, men endog havde fjernet nogle af dem for at udvide vejen og sin egen mark. Han blev straks afskediget og idømt en bød på 2 Rdl.

Ved eftersynet i efteråret 1803 er fredningen i orden, men til gengæld er de fleste hjælmerør blæst væk. Sanden er nu på 5 tdr. land og tilsås med 7 tdr. tornebær.

Bortset fra 1805, hvor begge klitfogeder får en bøde på 3 Mark, lader det til, at bønderne efterhånden har indset nytten af tilplantningen (eller ville undgå bøder), for de følgende år er fredningen i orden og der udføres blot de sædvanlige arbejder med afretning og dækning af brinker samt såning af vipper. I 1807 var det endda kommet så vidt, at klitfoged Kield Andersen havde taget 10 får i hus, som gik i Aahle Bys sande.

Endelig i 1811 blev Aahle sande afleveret, selv om der var kommet nogle små udbrud, som kommissionen foranstaltede dækket.

Jattrup og Agerbæk sander:

To ny sander i Sahl sogn blev i 1812 anmeldt og taget under behandling, Jattrup sande og Agerbæk sande, ialt på 10 tdr. land. De får deres brinker skåret ned og derefter beklædt med fladtørv.

I 1814 finder sandflugtskommissær Petersen anledning til at opfordre amtmand Rosenørn i Ringkøbing, der er øverste chef for amtets sandflugtskommission, til personligt at slå til mod vrangvillige bønder:

"For 2 År siden blev Jattrup og Agerbæk Sander i Sahl Sogn, Ginding Herred, taget under Behandling til Dæmpning med at nedskære Brinker og lægge 3 Tdr. Vipper. Niels Mølgård antoges som Klitfoged og Jesper Jattrup som Opsynsmand.

Ved min Nærværelse 29/10 fandt jeg Vipperne at være opløbne, men tillige afædt såvel af Fækree som af Får, hvoraf der fandtes en Mængde Spor. Da ingen Dyr var optaget af Klitbetjentene, erkendte Opsynsmanden sin Fejl, hvorimod Klitfogden sagde, at han ikke vilde lægge sig ud med sine Naboer! - Hvilket herved indberettes til Deres Højvelbårenhed at fastsætte deres Straf, som efter min Formening måtte være i det mindste for Klitfogden 4 Rigsbankdaler (det var jo efter Statsbankerotten 1813) og Opsynsmanden 2 Rgbdr. N. V."

(Rigsbank-dalerne havde en Sølvværdi - S. V. - og en Navne-værdi - N. V. -, der gjaldt for Betaling i Sedler).

Amtmanden dikterede omgående de to syndere, hvad Petersen havde foreslået.

Efter dette statuerede eksempel er der i de følgende år kun det normale arbejde på denne sande, indtil den i 1819 sammen med mange andre bliver afleveret til ejerne.

SEVEL SOGN

Søgårde sande:

Denne sande anmeldes i 1793, men den var ikke særlig stor og gav ikke anledning til problemer.

Over- og Neder Trandum sander:

I 1811 omtales en lille sande i Neder Trandum. Den bliver beklædt med 22 læs lyngtørv, den var dermed dæmpet og blev blot vedligeholdt på sædvanlig måde indtil afleveringen til ejerne engang efter 1817. I 1812 omtales kort, at der også er en sande i O. Trandum.

Bjørnkjær sande:

Denne sande, der lå sydligst i sognet, nævnes første gang i 1817, tilsyneladende er der hurtigt styr på den.

Selv om den alvorlige sandflugt hermed var bekæmpet, er det dog ikke et fænomen, som i dag er ukendt. Det sker jævnlige, at det i tørre forår knyger fra de nytilsåede marker, og bondens løse overjord og nysåede gødning vandrer over på naboens mark.

Men det omfang, som sandflugten havde før i tiden, forekommer ikke mere, i hvert fald ikke inde i landet, men ved vestkysten får kampen mod sandflugten aldrig ende.

Det er gået med sandflugtsmilerne som med heden: når man er ved at have udryddet det alt sammen, opstår der en romantik omkring emnet, og man freder de sidste rester. For sandflugtens vedkommende findes det største monument i Nordjylland, hvor Råbjerg Mile viser omfanget af de ulykker, som sandflugten kunne forvolde. Men på et tidspunkt om mange år er den også en saga blot, den flytter sig mod øst med ca. 10 cm om året.

Flyvesand i foråret 2007 i Hasselholt.

Praktiske oplysninger

Længdemål:

1 mil = 4000 = favn = 12000 = alen = 7,532 Km

1 favn = 3 alen = 6 fod = 1,883 m

1 alen = 2 fod = 24 tommer = 0,6277 m

1 fod = 12 tommer = 144 = linier 0,3139 m

1 Dk-tomme = 12 linier = 2,615 cm

16-1700-tallets penge

1 daler = 1 rigsdaler (Rdl) = 6 mark (Mk.) = 96 skilling (Sk. Skl.)

1 sletdaler (Sdl) = 4 mark (Mk.) = 64 skilling (Sk. Skl.)

1 mark (Mk.) = 16 skilling (Sk. Skl.)

1813-1873

1 Rigsbankdaler (Rbd.) = 6 Rigsbankmark (Rbm) = 96 Rigsbankskilling (Rbs.)

1 Sletdaler = 4 Rigsbankmark (Rbm) = 64 Rigsbankskilling (Rbs.)

1 Rigsbankmark (Rbm.) = 16 Rigsbankskilling (Rbs.)

Sletdaleren var ikke en mønt, men blot en regneenhed.

Kilder:

Skivebogen 1940 side 134-155.

Artiklen kan ses på Arkivets hjemmeside www.arkivet-vinderup.dk. Den findes under "Diverse artikler" og nederst i afsnittet "Diverse".

Diverse hjemmesider på internettet, bl.a.

http://da.wikipedia.org/wiki/Sandflugt_i_Danmark

www.skovognatur.dk

www.thistedmuseum.dk

KG

Uddrag af sognepræst Christian Bruuns erindringer (2)

I sidste nummer af Arkiv Nyt blev der bragt et uddrag af sognepræst Chr. Bruuns erindringer.

Bruun var sognepræst i Estvad – Rønbjerg fra 1901 til 1914. I dette nummer afsluttes erindringerne, idet der her kun er medtaget de afsnit, der har interesse for Vinderup-egnen. Chr. Bruun døde i Langå i 1943.

Udvalgt og redigeret af Boye Bruhn.

Billederne er bragt med tilladelse af Historisk Samfund for Skive.

Med hensyn til taternes stilling til kirke og kristendom er der det at sige, at her holdt de sig væsentlig på overfladen. Man måtte jo respektere præsten som øvrighedsperson, man sørgede for at få børnene døbt, men det var kun de færreste, der fandt vej til kirken for at høre noget godt. Som en sådan undtagelse må jeg nævne en gammel tater Abraham Jørgensen fra Rønbjerg. Han var en flittig kirkegænger og havde en pæn sangstemme. Det benyttede jeg mig af en gang, da kirkesangeren ved Rønbjerg kirke havde sommerferie, og jeg havde lovet ham at forrette sangen ved gudstjenesten i kirken. Det var jo ikke så vanskeligt, men jeg manglede en til at synge for i messesvarene. Jeg kom da til at tænke på gamle Abraham. Mon han ikke ville? Jeg spurgte ham ad, og han svarede: "Ja". Når i gudstjenesten tidspunktet for messesvarene var kommen, sang han med sin sprøde gammeldamsstemme for i disse.

Som allerede nævnt var de åndelige interesser blandt befolkningen ikke store. I religiøs henseende var der foruden en gammeldags vedhængen ved de kirkelige traditioner ikke meget bevidst kirkeligt liv, og det, der var, var præget af Indre Mission.

Navnlig i Rønbjerg sogn og også i en del af Estvad sogn var der ikke så få, der samledes i missionshuset ved Rønbjerg Station, og i hjemmene og i de forskellige kredse for indre og ydre mission søgte man at virke for Guds rige. De var ikke ukirkelige i al almindelighed. Mange, langt de fleste søgte kirken. Skønt jeg ikke hørte til Indre Mission, stod jeg altid i et godt forhold til bevægelsen og talte som regel ved indledningsmøderne til deres missionsuger. Grundtvigianere var der kun enkelte af, og de var ganske uden indflydelse.

I de 13 år, jeg var sognepræst i Estvad og Rønbjerg sogne, holdt jeg gerne bibellæsninger i sognets skoler, og der var godt besøg. Jeg var kommen en del med i det offentlige liv. Bl. a. var jeg i en årrække tillidsmand for foreningen til tuberkulosens bekæmpelse og i perioden 1909 – 13 medlem og formand for Estvad – Rønbjerg sogneråd. Dette sidste var ikke nogen let opgave, da kommunen var økonomisk dårligt stillet, så skatterne var store. Jeg var foruden at være formand tillige regnskabsfører og kasserer, så det gav forøget arbejde.

Som sognerådsformand kom jeg til at lede folketingsvalgene i Vinderupkred-

sen i 1909 og 10.

Dengang havde man endnu valg på et bestemt sted i kredsen, hvor alle vælgerne fra kredsen skulle stemme. Valget med tilhørende afstemning foregik i Vinderup Stationsby, således at der var indrettet særskilt stemmerum for hver kommune i kredsen. Kredsens sognerådsformænd dannede valgbestyrelsen, som selv valgte sin formand.

Gennem sognepræsten i Vinderup havde jeg nogen tid i forvejen fået at vide, at man tænkte på at vælge mig som formand, og jeg fik da efter hans råd i hast anskaffet mig en valglov, som jeg lærte udenad for i påkommende tilfælde at kunne beherske situationen, hvad der også viste sig at være formålstjenligt, da jeg virkelig blev valgt til valgbestyrelsens formand.

Indledningen til valget foregik på en åben plads, hvorpå der var rejst en tribune. På denne havde kandidaterne samt deres stillere plads. Formanden for valgbestyrelsen indledte med en tale, der sluttede med et leve for konge og fædreland, hvorefter kandidaternes og deres stilleres navn blev oplæst. Dernæst fik først kandidaterne og dernæst deres stillere ordet, og først derefter gik man over til afstemningen, der som sagt fandt sted på forskellige steder i byen. Først hen på aftenen var stemmeafgivningen færdig, og så skulle optællingen af de afgivne stemmer foretages, så det blev meget sent, inden det endelige resultat forelå.

Jeg havde både i 1909 og 10 den glæde at proklamere dr. phil. senere minister L. J. Moltesen som folketingsmand.

Medens jeg var i Estvad var endnu den form i brug med hensyn til betjening af pastorater, hvor præsten var forflyttet, at herredspræsterne efter tur skulle besøge de kirkelige forretninger i de ledige sogne, selv om disse kunne ligge 3 à 4 mil borte fra den vikarierende præsts bopæl.

Det kunne, navnlig hvis det indtraf om vinteren, være nogle i allerhøjeste grad ubehagelige ture. Jeg mindes således 3 sådanne i min Estvad-tid.

Præsten i Grove og Simmelkær, vel 3½ mil fra Estvad, var blevet forflyttet, og nu skulle altså de øvrige præster i herredet prædike på tur i det ledige pastorat. Det tilfaldt mig at prædike derude søndag mellem jul og nytår, altså i årets allermørkeste tid. Jeg havde selv en hest, og forpagteren i præstegården havde lånt mig én af sine, så jeg havde 2 heste for vognen, hvilket også var nødvendigt på sådan en tur. Forpagterens søn var kusk for mig. Han havde ganske vist kun højre arm, den venstre var i sin tid revet af i et tærskværk, men det gik udmærket. Vi måtte af sted lørdag eftermiddag fra Estvad for at kunne nå Grove præstegård inden aften. På en dag kunne turen ikke gøres frem og tilbage, når der skulle prædikes i to kirker om søndagen. Vi bedede undervejs i Hagebro Kro i nærheden af Haderup, og da vi havde passeret denne by, forlod vi de sidste spor af civilisation og gav os heden i vold.

Det var en eventyrlig tur. Heldigvis var det tørvejr, men meget tåget, så udsigten var ikke den bedste. Vi kørte gennem den øde hede, der var ingen banet vej, kun et eneste dybt hjulspor, som vi var nødt til at følge, da det var umuligt at komme op derfra. Ingen mennesker så eller hørte vi. Vi var aldrig kommet den vej

før, men kyndige folk havde sagt os, at den var den eneste, der førte til målet, så der var intet andet at gøre end at blive ved. Det var efterhånden blevet aften, men heldigvis var det måneskin og som sagt en del tåget. Endelig så vi en gård rage op på en bakketop, og vi håbede så småt, at nu måtte vi snart være ved målet. Vi holdt ind i gården og fik at vide, at gården hed "Barslund", og at der stadig var ½ mils vej til Grove præstegård. Vi fik da en lang forklaring om, hvordan vi skulle køre. Først ligeud og så til højre, og så skulle vi dreje igen. Ret klogere af det blev vi ikke, men vi skulle jo videre. Vi blev ved med at køre i én uendelighed, og endelig skimtede vi gennem tågen noget højt rage op i luften. Vi var enige om, at det måtte være kirketårnet på Grove kirke, og da vi også kunne skimte en gård, måtte det da være præstegården. Imidlertid viste det sig, at den høje genstand var en vindmotor, og gården, vi kørte ind i, var ikke præstegården. Vi fik at vide, at vi var kørt ½ mil af vor vej og skulle denne halve mil tilbage for at komme til Grove.

Pastor Bruun med sin familie ca. 1910. Fra venstre datteren Laura Henriette, Pastor Bruun, fru Helga Bruun med enten sønnen Wilhelm Benedikt eller datteren Vibeke, sønnen Einar Christian og fru Bruuns søster Ingeborg Ehrencron-Müller.

Vi vendte så om og kom langt om længe til Grove præstegård.

Den næste dag skulle jeg prædike i Simmelkær kirke om formiddagen, og præstegårdens befordring skulle køre mig. Jeg husker, at det var skolens lærer, der var kusk, og han havde kun 1 hånd, så mine

kuske på den tur var unægtelig lidt defekte. Den ene manglede en arm, den anden en hånd, men det gik rigtig godt. Om eftermiddagen var der gudstjeneste i Grove kirke. Den ligger oppe på en hedebakke uden menneskelige boliger omkring sig, så man bliver forundret, når man ser, at der dog kommer mennesker i kirke. Den søndag var der kommen en hel del. Efter kirketid tog vi, så snart det kunne lade sig gøre, af sted tilbage til Estvad. Det gjaldt jo om at komme ud af heden, inden det blev mørkt, og det lykkedes os også, og vi nåede velbeholdne hjemmet efter ligesom på udturen at have bedet i Hagebro Kro.

En anden gang skulle jeg prædike i vakance i omtrent samme egne. Det var nytårsdag, jeg skulle have tjeneste i Hogager kapel og Borghjerg kirke, ca. 25 km

fra Estvad i sydvestlig retning. Jeg skulle prædike i Hogager kapel kl. 10 og måtte køre kl. 7 om morgenen fra Estvad præstegård for at kunne nå frem til tiden.

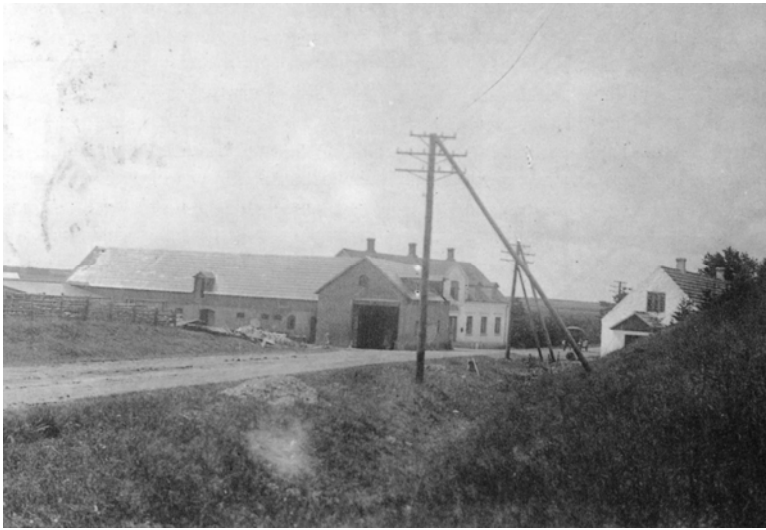
Da jeg på tilbagevejen skulle overnatte i Sevel præstegård hos pastor Rützon, min gode ven, kørte jeg kun med min egen hest og havde ikke kusk med. Det var en lang, kold tur. Så vidt jeg husker, var der ikke sne på jorden, men det var bar frost, så der var ingen vanskeligheder med føret, men koldt var det. Jeg husker, at jeg kom frem til Hogager skole kl. 9½. Der skulle jeg spænde fra, og jeg havde så småt ventet, at læreren, hos hvem jeg skulle spise til middag, havde haft en kop varm kaffe til mig, da jeg kom til skolen efter 2½ times køretur, men det havde han ikke, så jeg måtte tage fat straks.

Efter middag kørte jeg til Borghjerg kirke, hvor jeg havde sidste tjeneste kl. 2. Her var jeg også inde hos læreren, som modtog mig på det bedste, og hvor jeg fik min eftermiddagskaffe, forinden jeg startede på tilbagevejen for at stoppe op i Sevel præstegård. Hertil ankom jeg henad aften i mørke og kulde, men nu var det ingen sag, nu var jeg hos gode venner. Pastor Rützon og vi i Estvad kom tilsammen.

Når jeg nu tænker tilbage på de køreture over til Sevel, må jeg sande, at de ikke altid var så behagelige. Jeg havde gerne min hustru og børn med, og jeg havde kun én hest. Vejen gik 10 km over den mest øde hedestrækning, man kan tænke sig, uden menneskelig bolig i nærheden. Vi kørte vejen både om dagen, og når det var mørk aften. Jeg var ene mand på vognen, og hvad skulle jeg have gjort, hvis der på turen gik noget i stykker på seletøjet, og man havde stået langt fra hjælp og måske i mørke. Men Gud ske lov skete der aldrig noget.

Som sagt var heden meget ensom. Midt ude i den lå en række høje, uvist af hvilken oprindelse, og vejen gik mellem disse. Naturligvis var der knyttet sagn til sådan en ensom hedevej mellem bakker. Der fortæltes jo, at i gamle dage havde røvere ligget på lur efter de vejfarende og havde spændt en snor over vejen for at kunne mærke, når der kom nogen. Så sprang de frem fra bakken, hvor de havde været skjult og overfaldt de rejsende. Det var derfor intet under, at dette sted ved de "Grimmebakker" langt ned i tiden ikke havde noget godt ry på sig, ja, selv mens jeg var i Estvad, ymte de man noget om, at der var en gårdmand i byen, som, når han kom ad nævnte vej om aftenen og skulle forbi bakkerne, tog træskoene i hånden og løb alt, hvad han orkede, forbi det slemme sted.

Heden var som sagt ensom, men dog unik. Når man passerede den om dagen, kunne der være en egen højtidsfuld stemning derover. Jeg husker således engang, vi kørte til Sevel. Det var en stille, varm oktoberdag med tindrende sol over landskabet. Det havde frosset lidt om natten, og lyngbuskene stod fulde af rim. Da solen nu skinnede, smeltede rimen og blev til regndråber som hang ved buskene, og solens stråler spejlede sig i dråberne. Det så nydelig ud, for efterhånden, som vi kørte frem, tændtes ved siden af vejen ude i lyngen den ene lille lygte efter den anden, først blå, så rød, så gul, så grøn, sluktes og begyndte forfra igen. Det var sollysets forskellige farver, der spejlede sig i dråberne, der virkede som prizmer. Det var, som om heden illuminerede sig for os, efterhånden som vi kom frem.

Hagebro Kro var et populært overnatningssted for rejsende på vej ned over hederne mod syd. Kroen nedbrændte flere gange. I 1905 brændte krobygningen fra 1855. Den genopførte kro, som ses på billedet her, brændte i 1939, hvorefter den nuværende blev bygget.

Endelig mindes jeg en tredje vakantie-tur. Det var vinteren 1913/14, at jeg en søndag i februar skulle prædike i vakance i Haderup – Feldborg pastorat. Det var også sydpå, men knap så langt som til Grove – Simmelkær. Jeg skulle prædike kl. 10 i Feldborg kapel, så jeg måtte tidligt om morgenen af sted fra Estvad. Da det var meningen, at jeg på tilbagevejen ville overnatte hos min søster og svoger i Vroue præstegård, der ligger halvvejs mellem Estvad og Haderup, havde jeg ingen kusk med, men jeg havde dog i betragtning af vejens længde lånt en hest hos forpagteren, så jeg var godt kørende med to heste. Da jeg kom op søndag morgen, kunne jeg se, at der var falden et lag sne om natten. Det lå ganske jævnt over det hele. Ganske vist var vejen, jeg skulle køre ad, en gruset sognevej, men der var ingen grøfter, så man kunne ikke se, hvor vejen holdt op, og marken begyndte. Jeg trøstede mig imidlertid med, at jeg kunne da i alt fald vel nok se grusbunkerne, der lå langs med vejen, og ved deres hjælp holde mig på den, så jeg kørte trøstigt af sted. Jeg var imidlertid ikke kommen mere end 300 alen fra præstegården, før jeg var borte fra vejen. Grusbunkerne var fuldstændig skjulte af sne, og jeg anede til sidst ikke, hvor jeg kørte. Det var endnu mørkt, og skønt sneen lyste, turde jeg dog ikke køre længere, men vendte om. Jeg kunne lige skimte mine egne spor og fulgte dem tilbage til præstegården. Da det blev lyst, telefonerede jeg til Haderup, at jeg ikke kunne komme til formiddagsgudstjenesten i Feldborg kapel på grund af ufremkommeligt vejr, men først kom til sidst-tjenesten i Haderup. Vejret var imidlertid slået om til tørt, så da jeg kørte til Haderup ved middagstid, var det meget ubehageligt, da sneen klampede under hestenes hove. Selve turen gik godt, og det var dejligt at komme om aftenen til min kære søster i Vroue.

Den næste dag, mandag, var vejret slået om til frost, og hen på formiddagen begyndte det at blæse op og fyge med sneen, så jeg blev betænkelig ved at trække hjemturen alt for længe ud, og da der samtidig kom telefonbesked fra Estvad om, at forpagterkonen var blevet dødssyg og ønskede, at jeg kom hjem, tog jeg straks af sted. Og godt var det. Der var samlet megen sne på vejen. Afstanden fra Vroue til Estvad er ca. 2 mil, så inden jeg kom hjem, kunne der være ophobet mange snedriver. Det kneb også mange steder, navnlig da jeg kom i nærheden af Estvad, hvor vejen går mellem 2 diger. Da jeg kom dertil, blev jeg betænkelig, thi sneen lå i digernes højde tværs over vejen, men igennem skulle jeg jo. Jeg kørte så ganske langsomt og forsigtigt. Sneen gik hestene op over bugen, og vognen mere sejlede end kørte gennem driverne. Min stadige tanke var, bare nu seletøjet holdt. Det kunne nemt springe, når hestene måtte gøre pludselige ryk for at få vognen af sted. Hvis det var sket, havde jeg ganske været prisgivet tilfældigheder. Jeg sad i pels godt spændt ind i en fodpose og var ene på vognen. Men heldigvis skete der intet, og jeg kom velholden gennem driverne. Glad var jeg, da jeg kort efter var hjemme igen efter den kolde og spændende køretur.

En forårsaften blev jeg kaldt ud til Rønbjerg for at berette en ung seminarist, som var hjemme på besøg og var bleven syg af tuberkulose og var døden nær. Der kom en vogn efter mig, og da der kun var en agestol i vognen, sad jeg ved siden af kusken. For nemheds skyld havde jeg taget min præstekjole på og taget en lang kappe ovenover. Min præstekraveæske og berettetøjet lå i en taske bag i vognen. Uturen gik godt, men på hjemturen gik det galt. Det var meget mørkt og for at lyse lidt op, sad jeg med en tændt lygte i hånden. I nærheden af Estvad går vejen ned over en eng, hvorigennem der løber en vel stor bæk, som nu ved forårstid var svulmet meget op. Vejen går på en dæmning over engen og netop, hvor denne er ført over bækken, er vognen formodentlig kommen for nær ved yderkanten på højre side af vejen, thi pludselig skred bagenden af vognen ned i bækken og følgen var, at både kusk og jeg gled baglæns ud af agestolen ned i vandet. Lygten slukkedes ved faldet, men heldigvis blev hestene stående på vejen. Havde vognen trukket dem med sig ned, var de jo falden oven på os. Vi kom i en fart op af det ufrivillige bad, og kusken fik virkelig lygten tændt igen og gik på jagt ned ad bækken efter tasken med præstekraven og berettetøjet, som var faldet i vandet, da vi væltede. Det lykkedes også kusken at få vognen på ret køl igen, og mens han holdt hestene, kravlede jeg op på vognen – våd som jeg var. Der var ikke så langt til Estvad, så det varede ikke længe, inden jeg kom hjem og fik andet tøj på. Et held var det, at jeg havde taget en kappe på udenover min præstekjole, thi den tog det værste stød af, da jeg faldt ned i bækken, som var fuld af mudder. Den næste dag opdagede jeg, at kappen var stiv af mudder, og mine støvler blev aldrig støvler mere. Dog var jeg taknemmelig over, at det gik, som det gik. Dersom både heste og vognen var kommen ned over kusken og mig, var vi rimeligvis bleven kvalte i vand og mudder.

Forinden jeg forlader beskrivelsen af årene i Estvad, er der endnu et par småting, som jeg gerne vil berette, ting som virkede oplivende, da de forefaldt.

Der var i Estvad en meget myndig og i sit embede samvittighedsfuld jordemoder. Hun boede lige overfor kirken og kom jævnlig deri. Hun havde en lille plejedatter, som på den tid, da følgende passerede, kunne være en 7 á 8 år gammel. Barnet var hjemme, når jordemoderen var i kirke for at kunne give besked, hvis der under gudstjenesten skulle komme en vogn efter jordemoderen. Det var da meningen, at hun skulle gå op i kirken og sagte lukke døren op og give tegn til jordemoderen, der altid havde sin bestemte plads, om, at hun skulle komme ud. En søndag midt under prædikenen blev døren til kirken revet op, og pigebarnet kom ind og råbte af fuld hals: "Mower, mower, der er en forretningsvogn!" Folk kunne ikke lade være med at trække på smilebåndet, men jordemoderen fortrak ikke en mine, men rejste sig op fra sin plads og skred med værdighed, vel vidende om sin ansvarsfulde gerning, ud af kirken.

Den anden lille episode forefaldt i Rønbjerg. I begyndelsen af århundredet skulle der oprettes menighedsråd rundt om i sognene. Så vidt jeg husker, skulle medlemstallet være 3 i hvert sogn. Der skulle altså vælges tre medlemmer også i Rønbjerg. For at udforske stemningen blandt sognets beboere om, hvem de enkelte mente, var særligt egnede til menighedsrådsmedlemmer, blev der holdt menighedsmøder rundt om i sognene, hvor man spurgte hver af de mødte hvilke 3 personer i sognet, man helst så som medlemmer af det nye råd.

Et sådan møde blev også sammenkaldt i Rønbjerg skole, hvor jeg som sognepræst ledede mødet. Jeg spurgte så hver enkelt, hvilke 3 personer han eller hun nu syntes, bedst egnede sig til stillingen, og svarene blev tegnet op. Når så alle havde udtalt deres ønsker, kunne man let se hvilke personer, der formåede at samle stemmer omkring sig.

Jeg begyndte da at spørge forsamlingen, der var ret talrig, både mænd og kvinder. Blandt mændene var sognefogeden, en tør og vittig gammel ungar, der holdt af at have folk lidt til nar, hvis det kunne lykkes. Blandt kvinderne var der en djærv og stovt gammel bondekone, Karen Kristensen, forkortet til "Ka Krænske", en retsindet og renlivet, men måske lidt bestemt karakter. Da jeg kom til hende med mit spørgsmål: "Og hvem stemmer De så først på Karen?" svarede hun: "A stemmer å mi bror Søren". "Nå, og så"? "Så stemmer A å min søster Rikke". "Og hvem så som den tredje"? "Så stemmer A å mi bror Otto å æ Kjar". Da hun havde udtalt sine ønsker som anført, hørte man gennem stilheden sognefogedens knirkende stemme: "Jow, det ka' A forstå, Kaaren, the do holder de i di familie". Hvorpå Karen nok så afvæbnende svarede: "Den kinner A å bæst". Så skulle han ikke have mere sagt.

Her slutter så Chr. Bruuns erindringer fra tiden i Estvad – Rønbjerg. I 1914 blev han som nævnt forflyttet til det større og bedre lønnede embede i Langå. Om tiden her har han skrevet kort, men da disse erindringer ikke har lokalhistorisk interesse for os, udelades det her.

BB

Indenlandsk rejse

I 1806 udgav præsten L. M. Vedel en bog med den lange tidstypiske titel "Indenlandsk Rejse igjemmen de betydeligste og skjønneste Egne af de danske Provinser" og undertitlen "Med hensyn tildeels paa oconom. og statistiske Gjenstande. I Aarene 1799—1804". Inden denne udgivelse havde han dog i 1803 udgivet 1. og 2. hefte, som han kaldte sine afsnit. Disse indeholdt ikke den for os interessante del, da han først berejste vor egn i 1804.

Han startede med berejsning af hertugdømmerne i 1899, og det var først i 1804, at han som det sidste nåede frem til den nordlige del af Jylland. Undervejs gjorde han sig sine notater over, hvad han så og oplevede, men ofte har han til bogen indhentet oplysninger fra andre, primært præster, om forholdene. Således fortæller "en agtværdig Mand i Holstebro":

"Byg saaes almindelig først i den hvilte Ager, dernæst 2 Halme Rug, 2 Halme Havre, dog er der nogen forskellighed, thi endeel tage flere Halme Rug og færre Havre, ja tvert imod. Jordens hvile er atter forskiellig 5 - 6 - 8 Aar. Boghvede saaes i de sandige Egne, og Kartofler er i de senere Aar kommet i Brug. Men Hør-avlen kunde drives med Fordeel, da derved spartes mange Penge, som nu gaae ud af Landet. Kleversæd er ikke i nogen betydelig Brug, da man er i den Formeening, at den udtærer Jorden til Skade for den følgende Sæd.

Priserne paa Heste ere ulige efter Omstændighederne, dog kan man ansætte gode Bønder - Heste til 50-70 Rd. Stykket, naar de ere 4 Aar gamle, en god Koe koster 15-20-25 Rd. ligeledes efter Aarets beskaffenhed. Hesteavlen har i de sidste Aar meget forbedret sig ved Opmuntringer og Præmier fra Stutteri-Commissionen, og derfor seer man og nu Hingster, Hopper og Plage hos Bonden, som ere skjønnere og store.

Stude tillægges ikke saa meget her i Omegnen som længere Nord paa i Jylland, men man beflitter sig mere paa Køer, endog til Salg for Kjøbenhavns Slagtere. En Bonde holder 5-6 Køer, en Borger et par store, som tillige fødes med Drank.

Tjenestefolkene ere ikke det for Hosbonden som de burde være, og dog fordre de stor Løn og meget god Føde: en Karl 20-30 Rd., en Dreng 8, en Rygter om Vinteren 6 Rd., en Pige 12 Rd., Daglejere 20 s. om Sommeren, og 8 om Vinteren foruden Føden.

De fleste her i Egnen ere nu udskiftede af Fællesskab, men Arealet af Jorderne, endog efter lige Hartkorn, er forskjellig, 4-10 Td. Land til en Tønde Hartkorn, foruden Heder, Moser og Overdrev, og hvor Bonden har fået sit for sig selv, saavel som her i Byen, tøjles nu alle Kreaturer, men Staldføering veed vi ikke af. Ungkvæget gaar løst under Bevogning. Tørveskær haves i Nærheden, dog koster et Bonde-Læs Tørv 4-5 Mk. Men Brænde seer vi ikke, da hverken Skov eller Underskov er her i Nærheden, saa Gjærdsel følgelig ej heller kan anvendes paa vore Diger, men de maae hegne selv ved deres Højde.

Omkring Holstebro gives just ingen nye Forbedringer i Landbruget, men enhver dyrker sin Ager efter bedste Skjønsmhed, og gjøder med Kride eller Merge- eller Blandings-Møddinger efter Jordartens Beskaffenhed. Fiskerie falder vel noget af i den store Aae, men dog ikke af stor Betydning. Faar og Lam ere dyre- re her end længere ud i Hede-Egnen, saaledes koster et Lam nu 9-10-12 Mk.

Byens egne Fattige plejes godt, men de fremmede Betlere ere en daglig Plage og stor Udgift aarlig, da man undertiden daglig kan udgive 10-12 s. og mere til omløbende stærke Tryglere; - og hvorledes blev man dem quit uden at købe sig fra dem med Almisse, hvortil de som oftest ere uværdige og utrængende.”

Efter en tur til Lemvig og egnen syd derfor, fortsætter han

”Igjemmen en stor kjedsommelig Hede, hvor jeg saae en Mængde Uhrhøns, Harer, og et Par Ræve, til Kjergaards Mølle, forbi Questrup og Wolstrup Herregaarde, som have nogen Skov og en kjøn Beliggenhed ved en Bugt af Fjorden, forbi Gjemsing Kirke, Hellegaard og Rydhauge, som er en meget anseelig Herregaard i Bygninger, har en stor Have, Teglværk og mange Forbedringer i Marken - Landting - Nyegaard til Sahl Præstegaard, hvor jeg formedels Torden og Uveje maatte forblive.

Sahl Præstegaard er af simpel og lav Bygning, ligger i den sorte Hede, og i en triste Egn, men Kirken er høj og stor med et Spir, som skal være over 70 Alen i Højden. Indvendig er især Altertavlen smukt indlagt med blaae Steene. Her saae jeg en Virtuos paa Violin, en blind Skræder som havde megen Kundskab og Læsning.

Herfra til Skive er Rejsen fredsom, over store sandige Heeder, hvor hverken Folk eller Fæe øjnes; men Lyngen er meget høj, saa den gaaer over Hjul-Naverne, forbi og igjemmen nogle usle Byer, hvis Gaarde havde tarveligt Udseende, uden Skorstenen igjemmen det sorte Lyngtag. Bondens Klædedragt er kun maadelig, og Stuerne det modsatte af andre Jyders Værelser, Maden saae ikke meget appetitlig ud, og med alt dette er Folkene dog muntre, goddædige, tienstagtige og gæstfrie, men deres Sprog forstod jeg ikke ganske.

Estvadgaards Jomfrue - Kloster, 3 store Længder af 3 Stokværk med Grave og Winde - Broe, Have, Ladegaard o.s.v., har bedre Udseende end de omliggende Bøndergaarde. Her betales Bompeng for 3 store Broer over den brede Aae, hvis paagrænsende jævne Enge og Tørvemoser er noget af det smukkeste for den tænkende Oeconom. Jeg havde leiet mig en Bonde at kjøre mig til Skive nede fra Skodborg Herred, en flink vittig Mand, men hans Heste vare hans Yndlinger, han bedede ofte, saaledes holdt vi i Middagsstunden stille i en stor Gaard for at fore Hestene, hvor vi kom i Selskab med nogle Stude - Prangere fra Ribekandten, som en jydsk Bonde - Proprietær ledsagede igjemmen Omegnen.”

KG

Møder, arrangementer, ture m.m. Hvor intet andet er nævnt, er mødestedet Arkivet, Vinjes Torv 1, Vinderup. Ret til ændringer forbeholdes.	
2008	
Onsdag d. 24. september kl. 19.30	Over den blanke å - og lidt om Flyndersøes udtørring. Svend Laustsen, Rønbjerg, fortæller. Medbring kaffe
Onsdag d. 5 november kl. 19.30	Vagn Ottosen vil fortælle om Ryde sogneråds for- handlinger inden kommunesammenlægningen i 1970. Medbring kaffe
Onsdag d. 10. december kl. 19.30	Julemøde. Harry Klith står for underholdningen. Medbring kaffe
2009	
Tirsdag d. 10. februar kl. 19.30	Besøg på Nupark, Nupark 51, Holstebro. Holger Hedegård vil vise rundt. Samkørsel fra Brugsens Parkeringsplads kl. 19.00. Kaffe kan købes i kantinen.
Onsdag d. 18. marts kl. 19.30	Generalforsamling i Vinderup Egnshistoriske For- ening. Dagsorden ifølge lovene. Forslag til generalforsamlingen skal være skriftlige og formanden i hænde senest 10 dage inden general- forsamlingen. Medbring kaffe

Vinderup gennem tiderne

Gennem en del år har vi på Arkivet samlet oplysningerne om, hvem der har boet hvor og hvornår på de enkelte matrikelnumre i Vinderup by. Disse oplysninger er indskrevet i Word og derefter udskrevet i nogle mapper for de enkelte veje.

Der er søgt i mange arkivalier såsom brandprotokoller, skøder, pantebreve, aviser, bøger, billeder, på båndoptagelser, m.m. samt ført samtaler med mennesker, der har tilknytning til Vinderup.

Dette er nu tilgængelig på Arkivet på computer og i mapper. Kopierede avis-omtaler og billeder findes dog kun i mapperne.

Er der nogle, der vil supplere med skriftlige eller mundtlige oplysninger samt med billeder, vil det glæde os.

Ninna